

приймає управлінське рішення. Від того, наскільки якісно проведено аналіз фінансових результатів, визначено основні чинники, що його забезпе-

чують залежить подальша результативність діяльності підприємства.

Список використаної літератури:

1. Ключник О. С. Вдосконалення комплексної оцінки фінансового стану підприємства / О. С. Ключник, О. В. Кондратюк // Науковий вісник Рівненського інституту ВНЗ "Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна" - 2010. - № 1. - С. 120-127.
2. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. - К.: "Хай-Тек Прес", 2008. – 336 с.
3. Фінанси підприємств : підручник / Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та ін. – 6 вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
4. Матеріали п'ятої міжнародної студентської наукової конференції "Економіка і маркетинг 21 століття". – Донецьк : ДОННТУ, 2004.
5. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Ізмайлова К. В. – 2-ге вид., стереотип. – К. : МАУП, 2001. – 152 с.
6. Бойчик І. М. Економіка підприємств : навчальний посібник / Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчан М. І. – Львів : Сполом, 1999. – 211 с
7. Жмайлов В. М. Організаційно-економічні основи управління прибутком сільськогосподарських підприємств: монографія [Електронний ресурс] / В. М. Жмайлов, О. Г. Жмайлова, О. О. Бабицька та ін. – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2014. – 308 с.

Морозюк Н.С., Голубков Е.В., Губко В.И. Сущность и оценка финансового состояния деятельности предприятий

В статье освещается исследование отдельных вопросов сущности и определение финансовой деятельности предприятий. С помощью экспертных оценок сформированы основные группы показателей для оценки финансового состояния предприятий различных форм собственности. Рассматривается возможность использования данных экономических подходов для решения проблем в сфере финансового учета.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, финансово-аналитические расчеты, финансовый анализ, показатели устойчивости и ликвидности, производственный потенциал, деловая активность, рентабельность.

Morozyuk N.S., Holubkov E.V., Hubko V.I. The nature and estimation of financial condition activities of enterprises

The article highlights the research of certain issues the nature and definition of the financial activities of enterprises. With the help of expert assessments formed by the main groups of indicators to assess the financial condition of enterprises of different ownership forms. The possibility of using these economic approaches for solve the problems in financial accounting.

Keywords: accounting, financial and analytical calculations, financial analysis, sustainability indicators and liquidity, production capacity, business activity, profitability.

Дата надходження до редакції: 26.03.2015

Рецензент: д.е.н., професор Жмайлов В.М.

УДК 657

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУМНІВНОЇ ТА БЕЗНАДІЙНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

А. М. Кадацька, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Розглянуто питання сутності та класифікації дебіторської заборгованості, нарахування резерву сумнівних боргів, відображення та списання безнадійної дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку

Ключові слова: дебіторська заборгованість, сумнівна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний стан розвитку економіки України характеризується рядом чинників, які зумовлюють прискорення інфляційних процесів, погіршення платіжної дисципліни, зростання заборгованості підприємств і негативно впливають на рівень управління розрахунками суб'єктів підпри-

ємницької діяльності. Проведення в Україні економічної реформи, спрямованої на застосування ринкових принципів регулювання господарської діяльності, не могло не відновити в господарській і цивільно-правовій практиці правових інститутів, притаманних ринковій економіці, зокрема інституту - розрахунків.

Можливість підприємства здійснювати розрахунки внаслідок проведених господарських операцій є показником його фінансової стійкості.

Якими б видами діяльності не займалися підприємства, на якій би системі оподаткування вони не працювали та якими б не були характеристики самих цих підприємств — в обліку майже кожного суб'єкта господарювання виникає дебіторська заборгованість. Виникнення дебіторської заборгованості обумовлено прийнятою методикою визнання доходу - методом нарахування, коли доходом вважається не отримання платежів, а виникнення прав на них. Природа і величина таких заборгованостей може бути різною. Це обумовлює необхідність бухгалтеру знати методологічні засади та нормативно-правову базу за цим об'єктом обліку, особливо коли дебіторська заборгованість із поточної трансформується в сумнівну або, у безнадійну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням обліку дебіторської заборгованості присвячені наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку та економічного аналізу зробили такі вітчизняні вчені, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлук, Й.Я. Даньків, В.І. Єфіменко, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, Ю.А. Кузьмінський, В.Г. Лінник, Є.В. Мних,

О.А. Петрик, В.В. Сопко, В.Г. Швець, а також зарубіжні вчені І. Бернар, К. Друрі, Ж.-К. Коллі, Д. Стоун, К. Хітчінг та ін.

Формування цілей статті. Мета статті – дослідити правилам відображення в обліку підприємств сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу. Дебіторська заборгованість відображає стан розрахунків суб'єкта господарювання з покупцями і замовниками за продану продукцію, товари, інші матеріальні цінності, а також виконані роботи та надані послуги.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [3].

В П(С)БО 10 визначено: дебіторська заборгованість - сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. В П(С)БО 10 визначені правила визнання дебіторської заборгованості активом. Вони є загальними для всіх активів. Дебіторська заборгованість підприємства визнається активом в тому випадку, коли є ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума.

Дебіторську заборгованість залежно від платоспроможності дебіторів поділяють на:

- безнадійну дебіторську заборгованість яка визначається та відображається в обліку, якщо

існує впевненість (підстава) щодо неповернення її боржником або за якої минув строк позовної давності;

- сумнівну дебіторську заборгованість - визначається якщо своєчасність здійснення розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю за продукцію, товари, послуги порушилася з різних причин або не була виконана у визначені договором терміни, тобто щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

У бухгалтерському обліку дебіторська заборгованість може бути визнаною безнадійною або по спливу терміну позовної давності, або у разі впевненості про її неповернення.

Закінчення терміну позовної давності підтверджують документи, які надають можливість точно встановити дату виникнення дебіторської заборгованості та закінчення терміну позовної давності. Такими документами можуть бути: договір, рахунок на оплату, акт виконаних робіт, наданих послуг тощо.

Щодо впевненості про неповернення дебіторської заборгованості.

Кожна заборгованість – це результат певних відносин із контрагентами. Як правило, ці відносини закріплено в договорах, де сказано, хто, коли й скільки зобов'язаний сплатити чи поставити товарів (робіт, послуг). Якщо одна зі сторін не виконує у строк й у повному обсязі свої зобов'язання за договором, то в іншій сторони виникають сумніви в успішному завершенні справи. Також невпевненість може з'явитися, якщо стає відомо про неблагополучний фінансовий стан партнера, про утруднення в розрахунках з іншими контрагентами. І якщо в підприємства наявна така інформація про партнера, воно вже не буде впевнено в погашенні заборгованості.

До тих пір, поки взаємовідносини підприємства з партнерами-дебіторами відбуваються в штатному режимі, без порушення погоджених строків оплати, по суті, про сумнівність дебіторської заборгованостей питання не виникає. Так само не йдеться й про визнання заборгованості безнадійною, якщо стосовно неї взагалі немає сумнівів щодо її погашення. При цьому не обов'язково сумнівна заборгованість перейде до категорії безнадійної.

Документами, що підтверджують неможливість стягнення заборгованості є, зокрема:

- виписка з Єдиного державного реєстру або довідка податкового органу про ліквідацію боржника;

- повідомлення ліквідаційної комісії (конкурсного управляючого) або рішення суду про відмову в задоволенні вимог зі стягнення відповідної заборгованості через недостатність майна ліквідованого підприємства — боржника;

- акт судового виконавця про неможливість стягнення заборгованості з боржника.

За наявності цих документів керівник прий-

має рішення про визнання заборгованості безнадійною та її списання — складається наказ про списання безнадійної дебіторської заборгованості.

Наявні документи надають право бухгалтеру на підставі бухгалтерської довідки списати безнадійну дебіторську заборгованість.

Крім того варто зазначити, що така заборгованість може бути виявлена під час інвентаризації. За будь-яких обставин визнання дебіторської заборгованості безнадійною та її списання повинно відбуватися на підставі відповідного первинного документа. У такому випадку документами, на підставі яких її можна буде списати, будуть Акт інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами і Протокол інвентаризаційної комісії.

На облік безнадійної дебіторської заборгованості прямо впливають такі фактори, як наявність резерву сумнівних боргів, вид заборгованості (грошова чи товарна).

Керуючись п. 7 П(С)БО 10, поточна дебіторська заборгованість, що є фінансовим активом повинна включатися до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу слід розрахувати величину резерву сумнівних боргів. Створенням резерву сумнівних боргів дотримується виконання одного з головних принципів бухгалтерського обліку, а саме — обачності. В Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено - обачність — це застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства [2].

Процедура нарахування резерву сумнівних боргів надзвичайно важлива. Адже вона надає можливість, з одного боку, об'єктивно, без безпідставного завищення оцінити активи підприємства, з іншого — неупереджено, на підставі чітких розрахунків, відобразити витрати підприємства, що в остаточному підсумку вплине на визначення фінансового результату діяльності за звітний період.

Під час визначення величини резерву сумнівних боргів підприємства, відповідно до п. 8П(С)БО 10, можуть застосувати один із двох можливих методів його нарахування:

1) метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;

2) метод застосування коефіцієнта сумнівності.

Обраний підприємством метод має бути зафіксований в обліковій політиці.

Метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості полягає в тому, що величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованос-

ті на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Водночас коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами:

- через визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;

- за допомогою класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення;

- через визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3 - 5 років.

Відповідно до п. 13.4 П(С)БО 10 метод визначення величини резерву сумнівних боргів, обраний і застосований підприємством під час складання фінансової звітності, має бути вказаний у примітках до фінансової звітності. Сума нарахованого резерву сумнівних боргів згідно з п. 10 П(С)БО 10 — обліковується в складі інших операційних витрат підприємства.

У Плані рахунків передбачено рахунок бухгалтерського обліку 38 «Резерв сумнівних боргів» [4]. За кредитом рахунка 38 відображається створення резерву в кореспонденції з рахунками обліку витрат, за дебетом — списання сумнівної заборгованості в кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості чи зменшення нарахованих резервів у кореспонденції з рахунком обліку доходів.

Відповідно до норми п. 11 П(С)БО 10, визнана безнадійною дебіторська заборгованість повинна бути взагалі списана зі складу активів підприємства. Водночас на суму такого списання повинна бути зменшена величина резерву сумнівних боргів. В цьому випадку списанню підлягає конкретна заборгованість конкретного контрагента. У той же час у складі раніше нарахованого резерву сумнівних боргів могла бути відображена розрахункова величина, що в абсолютній величині відрізняється від величини визнаної безнадійної дебіторської заборгованості, яка підлягає списанню. І з урахуванням того, який метод нарахування резерву сумнівних боргів був застосований підприємством і, відповідно, беручи до уваги прийняті в розрахунок показники, ця розрахункова величина може бути як менше, так і більше за величину безнадійної дебіторської заборгованості, що підлягає списанню.

Таким чином, у тому випадку, коли підприємство здійснює списання безнадійної дебіторської заборгованості, обов'язково потрібно робити порівняльний аналіз суми що підлягає списанню та суми нарахованого резерву сумнівних боргів. І в цьому полягає взаємозалежність між нарахованим резервом сумнівних боргів і безнадійною заборгованістю яку списують.

Облік списання безнадійної дебіторської заборгованості залежить від того, чи створювався для неї резерв сумнівних боргів.

Виключення безнадійної дебіторської забо-

ргованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. У разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати (п. 11 П(С)БО 10):

- якщо сума резерву дозволяє повністю списати безнадійну дебіторську заборгованість складається кореспонденція: Дт 38 «Резерв сумнівних боргів» Кт 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами»;

- за недостатності суми резерву (на суму такої нестачі) — Дт 944 «Сумнівні та безнадійні борги» Кт 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Отже, списати безнадійну дебіторську заборгованість за рахунок резерву сумнівних боргів можна лише тоді, коли резерв створювався саме для такого виду заборгованості.

Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої створення резерву сумнівних боргів не передбачено, у разі визнання її безнадійною списується з балансу з відображенням у складі інших операційних витрат (п. 11 П(С)БО 10) — по Дт 944 Кт 36, 37.

Водночас зі списанням дебіторської заборгованості її сума відображається на позабалансовому субрахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість». Така дебіторська заборгованість враховується поза балансом протягом 3-х років із дати списання. Це потрібно для спостереження за можливістю її стягнення при зміні майнового стану боржника (Інструкція № 291) [1].

Остаточне списання заборгованості з поза-

балансового рахунка здійснюється в одній із двох ситуацій:

1) якщо покупець усе ж погасить заборгованість: Дт 30 (31) Кт 716 «Відшкодування раніше списаних активів» і Кт 071;

2) у разі спливу строку обліку такої заборгованості (минуло 3 роки з дати списання): Кт 071.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість – важлива складова діяльності підприємства. Її аналіз є необхідною частиною управління дебіторською заборгованістю зокрема і управління діяльністю підприємства в цілому. Особливого значення набуває облік сумнівної дебіторської заборгованості. Від її наявності та частки залежить в цілому ефективність діяльності підприємства.

Створення резерву є факт наявності у підприємства сумнівної заборгованості, а приводом для використання сум резерву – наявність безнадійної заборгованості. П(С)БО 10 визначено два методи визначення резерву сумнівних боргів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості; застосування коефіцієнта сумнівності. Кожен з них має свої особливості розрахунку. Кожне підприємство обирає методику виключно індивідуально, керуючись кількістю дебіторів, наявністю необхідної інформації, управлінською політикою.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є вдосконалення методики визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів та визначення пріоритетних методів нарахування резерву сумнівних боргів при різних умовах господарювання.

Список використаної літератури

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено наказом МФУ від 08.10.1999 р. № 237 зі змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

Кадацкая А.Н. Особенности бухгалтерского учета сомнительной и безнадежной дебиторской задолженности

Рассмотрен вопрос сущности и классификации дебиторской задолженности, начисления резерва сомнительных долгов, учет и списание безнадежной дебиторской задолженности

Ключевые слова: дебиторская задолженность, сомнительная дебиторская задолженность, безнадежная дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов

Kadatskaya A.N. Features of accounting doubtful and loss receivables

The question of the nature and classification of receivables, the calculation of reserve for doubtful debts, accounting and writing off bad receivables

Keywords: receivables, doubtful receivables, hopeless receivables, allowance for doubtful debts

Дата надходження до редакції: 29.05.2015 р.

Рецензент: д.е.н., професор Чупис В.А.

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 5 (64), 2015